

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

щодо обліку, сплати та звітності, або реалізується, або ні. Неналежа реалізація податкового обов'язку – фактично нонсенс, оскільки в такому випадку буде йтися просто про його невиконання.

По-третє, неоднозначність проблеми визначення моменту виконання податкового обов'язку

зумовлюється тим, що вона знаходиться на межі бюджетного і податкового регулювання. Тому на сьогодні існує нагальна потреба чіткої правової регламентації цього питання й узгодження чинного законодавства з метою усунути розбіжності у праворозумінні і складності в правозастосовній діяльності.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Кодекс Республики Казахстан о налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс) от 12.06.2001 г., № 209-II // Ведом. Парламента Республики Казахстан. – 2001. – № 11-12. – Ст. 168. 3. Кустова М.В., Ногина О.А., Шевелева Н.А. Налоговое право России: Общ. ч.: Учебник. – М.: Юристъ, 2001. – 327 с. 4. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права: В 6-ти т. – Т. 3: Учение о налоге. – Харьков: Легас; Право, 2005. – 600 с. 5. Налоговый кодекс Грузии от 22.12.2004 г., № 692-вс. // www.taxpravo.ru/legislation/law/topic289919/s04ch08. 6. Налоговый кодекс Кыргызской Республики от 26.06.1996 г., № 25 // Ведом. Жогорку Кенеша Кыргызской Республики. – 1996 г. – № 7. – Ст. 92. 7. Налоговый кодекс Республики Беларусь (Общ. ч.) от 19.12.2002 г., № 166-3 // Нац. реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2003 г. – № 8. – 2/933. 8. Налоговый кодекс Республики Туркменистан от 25.10.2004 г. // Сб. офиц. документов XVI Халк Маслахаты Туркменистана. – № ХМ-80. 9. Налоговый кодекс Российской Федерации от 31.07.1998 г., № 146-ФЗ // Собр. законодательства РФ. – 1998. – № 31. – Ст. 3824. 10. Перепелица М.А. Правовое регулирование статуса плательщиков налогов и сборов в Украине. – Харьков: Легас, 2003. – 116 с. 11. Щекин Д.М. Налоговое право государств – участников СНГ (Общ. ч.): Учеб. пособие. – М.: Статут, 2008. – 412 с.

Надійшла до редакції 25.12.2008 р.

УДК 347.952

К.А. Гузе, асистент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ НА СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Новелізація процесуально-го законодавства України стала істотним кроком у модернізації

механізмів, що гарантують будь-якому учаснику судової діяльності право на справедливий,

неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення його справи. Одним із засобів забезпечення таких гарантій є представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді.

Відповідно до Конституції України у випадках, визначених законом, прокурор здійснює в суді представництво інтересів громадянина або держави в порядку, встановленому кодексами України – ЦПК, КАС, ГПК та іншими законами, і може здійснювати його на будь-якій стадії цивільного (адміністративного, господарського) процесу. Разом із тим реалізація прокурором конституційної функції представництва відбувається не тільки під час розгляду в суді цивільних (адміністративних, господарських) справ, а й у порядку виконання судових рішень. У юридичній літературі питання участі прокурора у виконавчому провадженні було предметом дослідження таких учених, як М.Й. Штефан, В.Й. Сапунков, С.Я. Фурса, М.В. Касюта, П.М. Каркач, М.В. Руденко, М.М. Говоруха та ін.

Не безспірними залишаються питання щодо форм участі, повноважень, а також змісту діяльності прокурора у виконавчому провадженні. Це пов'язано перш за все з визначенням сутності виконавчого провадження та його зв'язку зі стадіями судо-

вого процесу, а також з правосуддям у цілому.

Серед науковців немає єдиного погляду стосовно природи виконавчого провадження. Так, одні з них вважають виконання судових рішень завершальною стадією цивільного процесу [Див.: 3, с. 19; 4, с. 29; 6, с. 84; 11, с. 171; 15, с. 31-32]; на думку інших, воно становить самостійний вид провадження [Див.: 1, с. 3; 12, с. 248; 14, с. 23] або навіть самостійну галузь права [Див.: 2, с. 14; 16, с. 16-19]; деякі відносять його до одного з видів адміністративного провадження, яке входить до адміністративного процесу [Див.: 10, с. 243; 13, с. 3, 33].

У розв'язанні цього питання певну зрозумілість внесла практика Європейського суду з прав людини (далі – Суд). Так, 27 липня 2004 р. Суд ухвалив рішення у справі «Ромашов проти України» (заява № 67534/01). Заявник, В. П. Ромашов, скаржився на тривале (протягом 5 років, 5 місяців і 15 днів) невиконання рішення комісією з трудових спорів від 16 червня 1998 р., а також стверджував, що за рішенням Лисичанського міського суду від 23 січня 2002 р. йому не було надано компенсації за зменшення вартості присудженої йому суми.

У своєму рішенні Суд зазначив, що мало місце порушення

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

п. 1 ст. 6 § 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), оскільки держава не вжила необхідних заходів щодо виконання рішення комісії з трудових спорів і рішення Лисичанського міського суду щодо виплати заявникові компенсації. Суд наголосив, що п. 1 ст. 6 § 1 Конвенції гарантує кожному право на звернення до суду або арбітражу з позовом стосовно будь-яких його цивільних прав та обов'язків, а значить, ця стаття проголошує право на суд, одним з аспектів якого є право на доступ до нього, тобто право подати до суду позов із цивільно-правових питань. Однак це право, як говориться в рішенні, було б ілюзорним, якби правова система договірної держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін. Важко собі навіть уявити, відмічає Суд, щоб ст. 6 детально описувала процесуальні гарантії, що надаються сторонам у спорі, а саме справедливий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у ній тільки проголошення доступу до судового органу та права на судове провадження, то це могло б породжувати ситуації, які суперечать принципу верховенства права, який договірні держа-

ви зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, ст. 6 передбачає виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, і має розцінюватися як складова частина суду [7].

У цьому зв'язку В.В. Комаров і В.В. Баранкова слушно відмічають, що прецедентна практика Суду, юрисдикцію якого щодо тлумачення й застосування Конвенції та протоколів до неї визнано Україною як учасницею останньої, вказує на те, що в поняття «розумний строк розгляду справи» вводиться період від надходження до суду заяви до закінчення виконання рішення суду. Згідно з п. 1 ст. 6 зазначеної Конвенції провадження з виконання судових рішень є самостійною й невід'ємною частиною судового розгляду, стадією процесу правосуддя, про що йдеться в численних рішеннях Суду [11, с. 172].

Із сказаного можна зробити висновок, що виконавче провадження є складовою частиною судового процесу, тому що предмет діяльності державної виконавчої служби складає примусове виконання судових рішень, що є продовженням процесу реалізації захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Такий висновок підтверджується і ст. 1 Закону України «Про виконавче провад-

ження» [8] (далі – Закон) у редакції Закону України № 3541-IV від 15 березня 2006 р., де виконавче провадження визначається як «завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб)».

Діяльність прокурора по реалізації представницької функції на всіх стадіях судового процесу, в тому числі й при виконанні судових рішень, повинна здійснюватись у визначеному законом порядку – процесуальній формі. З аналізу зазначеного Закону можна зробити висновок, що в ньому бракує детальної регламентації діяльності прокурора у виконавчому провадженні, а міститься лише вказівка на те, що державний виконавець відкриває його на підставі виконавчого документа за заявою прокурора у випадках представництва інтересів громадянина або держави в суді (п. 2 ст. 18). Із цього випливає, що, по-перше, прокурор самостійно визначає підстави для відкриття виконавчого провадження, по-друге, його зверненню до державної виконавчої служби стосовно відкриття виконавчого провадження має передувати виконання ним функції по представництву інтересів громадянина або держави по цій же справі в суді.

Із цього приводу Верховний Суд України в абз. 3 п. 1 поста-

нови № 14 від 26 грудня 2003 р. «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження» роз'яснив: «Прокурор набуває статусу учасника виконавчого провадження за умови, що в передбачених ст. 36¹ Закону України від 5 листопада 1991 р., № 1789-XII «Про прокуратуру» випадках він здійснював представництво інтересів громадянина або держави в суді й зазначене провадження було відкрито на підставі виконавчого документа за його заявою (п. 2 ст. 18 Закону № 606-XIV)» [9, с. 2].

З нашого погляду, участь прокурора у виконавчому провадженні в будь-якій формі не повинна пов'язуватися з його участю в суді при розгляді конкретної справи, як це зазначено в п. 2 ст. 18 Закону. Тому можливість такої участі тільки за умови, що прокурор здійснював представництво громадянина або держави, а виконавче провадження було відкрито на підставі виконавчого документа за його заявою, не повністю відбиває зміст конституційної функції представництва при виконанні судових рішень.

При закріплені на законодавчому рівні форм участі прокурора у виконавчому провад-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

женні слід враховувати, що останнє є завершальною судовою стадією, а тому реалізація ним представницької функції при виконанні судових рішень не повинна відрізнятися від аналогічної його діяльності в судовому процесі при розгляді справи. У цьому зв'язку, на нашу думку, в Законі необхідно передбачити можливість реалізації прокурором представницької функції як у формі порушення виконавчого провадження шляхом звернення до державного виконавця із заявою про захист прав, свобод, інтересів інших осіб, державних або суспільних інтересів, так і у формі його вступу у виконавче провадження, розпочате стягувачем.

Реалізація прокурором представницької функції у виконавчому провадженні ускладнюється також і тим, що ст. 10 Закону, яка регламентує склад його учасників, не містить серед таких суб'єктів прокурора, хоча п. 2 ст. 18 цього ж Закону, на що ми вже наголошували раніше, дозволяє йому звертатись із заявою до державної виконавчої служби щодо відкриття виконавчого провадження.

Також слід узгодити питання щодо можливості прокурора в порядку цивільного й адміністративного судочинства у випадках, визначених законом, оскаржувати рішення, дії або бездіяльність

державного виконавця в разі порушення останнім прав, свобод та інтересів громадянина або інтересів держави. Згідно зі ст. 383 ЦПК, статтями 181 і 267 КАС України таким правом наділяються виключно учасники виконавчого провадження, до складу яких за ст. 10 Закону прокурор не належить. А це, у свою чергу, унеможливує його звернення до суду з відповідною скаргою при виконанні рішень у цивільних та адміністративних справах. У порядку ж господарського судочинства прокурор без перешкод може оскаржити дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби у зв'язку з тим, що ст. 121² ГПК України таким правом наділяє стягувача, боржника і прокурора. Ось чому вважаємо, що серед складу учасників виконавчого провадження, визначених у ст. 10 Закону, необхідно передбачити і прокурора.

Як вбачається, варто доповнити також і ч. 1 ст. 85 «Оскарження дій посадових осіб Державної виконавчої служби» Закону, відповідно до якої оскаржити дії (бездіяльність) державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби по виконанню рішення або відмову у здійсненні передбачених цим Законом дій, можуть тільки стягувач і боржник. Але таким правом, з нашого погляду, як учасник виконавчого

провадження повинен бути наділений і прокурор у випадках, визначених законом.

Якщо виконавче провадження порушено за ініціативою прокурора, його дії, на наше переконання, мають бути спрямовані на представництво інтересів стягувача, що передбачає можливість для прокурора мати всі права останнього, за винятком права укладати мирову угоду. Іншими словами, прокурор у цій формі участі згідно з ч. 2 ст. 11¹ Закону наділений також і правом подати заяву про відмову від стягнення та про повернення виконавчого документа. Але у зв'язку з тим, що його процесуальні дії безпосередньо пов'язані з розпорядженням благами, на набуття яких спрямована діяльність стягувача, в Законі слід передбачити механізм з'ясування позиції останнього щодо цього питання, яка повинна відтворюватись у письмовій формі й подаватись суду у вигляді заяви.

Окремого аналізу потребує участь прокурора, коли він вступає у виконавче провадження, розпочате стягувачем. Тут його дії мусять бути спрямовані на представництво інтересів боржника. Хоча законодавством і не передбачена участь прокурора на стадії виконання судових рішень, з нашого погляду, суди правильно діють, коли не обмежують його в праві вступити в це

виконавче провадження.

Звернімося до судової практики. Рішенням господарського суду Івано-Франківської області від 16–22 вересня 2005 р. у справі № 7/143 було задоволено позов ЗАТ «Меркурій Холдинг груп» до державного підприємства «Івано-Франківський ліс-промкомбінат» та Міністерства оборони України про стягнення 150000 грн. заборгованості за векселями, про що видано наказ від 5 жовтня 2005 р. Позивач 7 жовтня 2005 р. подав клопотання про зміну способу виконання рішення шляхом звернення його на майно боржника на підставі ст. 121 ГПК України з огляду на брак коштів на рахунках боржника. Ухвалою господарського суду Івано-Франківської області від 1 березня 2006 р., залишену без змін постановою Львівського апеляційного господарського суду від 3 травня 2006 р., заяву про зміну способу виконання рішення було задоволено: звернуто стягнення в сумі 150000 грн. заборгованості, 1500 грн. держмита та 118 грн. витрат за надання інформаційно-технічного забезпечення судового процесу на майно відповідача, про що видано наказ від 10 березня 2006 р.

Ухвалу суду про зміну способу виконання рішення мотивовано невиконанням виконавчою службою наказу господарського

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

суду про звернення стягнення на грошові кошти відповідача з огляду на їх відсутність, наявність дозволу власника на реалізацію майна й відсутністю щодо нього зареєстрованих обтяжень.

Не погоджуючись із такою ухвалою й постановою, до касаційної інстанції з касаційним поданням на стороні боржника звернувся військовий прокурор Івано-Франківського гарнізону, в якому просив їх скасувати, а справу направити на новий розгляд. При цьому він посилався на необхідність захисту порушених інтересів держави в особі державного підприємства «Івано-Франківський ліспромкомбінат» та Міністерства оборони України.

У мотивувальній частині постанови від 20 лютого 2007 р., Вищий господарський суд України наголосив, що прокурор з посиленням на законодавство, на підставі якого подається позов, у кожному окремому випадку самостійно визначає, в чому саме полягає порушення матеріальних чи інших інтересів держави й обґрунтовує необхідність їх захисту. Також Суд зазначив, що, звернувшись із касаційним поданням про порушення інтересів держави, прокурор реалізував свою можливість представляти її інтереси, а стадією, на якій він вступив до участі у справі, є стадія виконання судового рі-

шення, яке набрало чинності у встановленому законом порядку й вирішило спір між сторонами [5].

Наведене дозволяє дійти висновку, що правовий статус прокурора при вступі його в розпочате стягувачем виконавче провадження для представництва інтересів боржника має визначатися в такий же спосіб, як і при представництві ним інтересів стягувача. У такому випадку прокурор вправі користуватись усіма передбаченими у ст. 11¹ Закону правами, якими наділяється боржник, крім права укладати мирову угоду й самостійно без погодження з боржником визначати майно, на яке може бути звернено стягнення, або передавати останнє стягувачеві за виконавчим документом про стягнення коштів.

Таким чином, наділення прокурора такими повноваженнями, з одного боку, дозволить йому вільно реалізовувати конституційну функцію представництва на стадії виконання судових рішень, а з другого – унеможливить розпорядження правами, невіддільними для боржника і стягувача. Такий висновок обумовлений природою інституту представництва прокурора, діяльність якого на будь-якій стадії судового процесу не повинна спрямовуватись на погіршення становища сторони, інте-

реси якої він захищає.

Виходячи з вищевикладеного вважаємо за необхідне внести такі зміни й доповнення до Закону України «Про виконавче провадження»:

1. Частину 1 ст. 10 після слів «представники сторін» доповнити словом «прокурор» і викласти в наступній редакції: «Учасниками виконавчого провадження є державний виконавець, сторони, представники сторін, прокурор, експерти, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності – суб'єкти господарювання».

2. У пункті 2 ст. 18 слова «представництва інтересів громадянина або держави в суді» виключити, замінивши «за заявою прокурора у випадках, визначених законом».

3. Главу II доповнити ст. 13¹ «Участь прокурора у виконавчому провадженні» такого змісту:

«Прокурор бере участь у виконавчому провадженні за його заявою, а також може вступити в провадження, порушене іншими особами, з метою представництва інтересів громадянина або держави. Прокурор має права й обов'язки сторони, в інтересах якої він діє, за винятком права самостійно без погодження з боржником визначати майно, на яке може бути звернено стягнення, або передавати це майно стягувачеві за виконавчим доку-

ментом про стягнення коштів, а також право укласти мирову угоду. Відмова прокурора від стягнення не позбавляє стягувача права вимагати від державного виконавця здійснення примусового виконання рішення суду.

У випадку, якщо фізична особа, яка має процесуальну дієздатність і на користь якої провадиться стягнення, не підтримує заяву прокурора про виконання рішення суду в примусовому порядку, виконавчий документ, прийнятий державним виконавцем до виконання, за яким стягнення не провадилось або було проведено частково, повертається стягувачеві за його заявою. Якщо стягнення здійснюється на користь держави, рішення суду незалежно від позиції відповідного органу державної влади, який її представляє в межах його компетенції, в будь-якому випадку підлягає виконанню в примусовому порядку».

4. Частину 1 ст. 85 викласти в такій редакції:

«У виконавчому провадженні на дії (бездіяльність) державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби по виконанню рішення або на відмову в здійсненні передбачених цим Законом дій стягувачем, боржником або прокурором у випадках, передбачених законом, може бути подана

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

скарга до начальника відповідного органу державної виконавчої служби, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або до відповідного суду».

Список літератури: 1. *Афанасьєв В.В.* Виконавче провадження: Конспект лекції. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1996. – 17 с. 2. *Білоусов Ю.В.* Виконавче провадження: Навч. посібник. – К.: Прецедент, 2004. – 192 с. 3. *Гражданский процесс: Учебник / Под ред. М.К. Треушников.* – М.: ООО «Городец-издат», 2003. – 720 с. 4. *Гражданское процессуальное право: Учебник / Под ред. М.С. Шакарян.* – М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2004. – 584 с. 5. *Єдиний державний реєстр судових рішень // <http://www.reyestr.court.gov.ua>.* 6. *Осокина Г.Л.* Курс гражданского судопроизводства России: Общ. ч.: Учеб. пособ. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 2002. – 616 с. 7. *Офіційний сайт Міністерства Юстиції України // <http://www.minjust.gov.ua/0/19618>.* 8. *Про виконавче провадження: Закон України від 21 квіт. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України.* – 1999. – № 24. – Ст. 207. 9. *Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження: Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 26.12.2003 р., № 14 // Вісн. Верхов. Суду України.* – 2004. – № 2. С. 2-6. 10. *Сорокин В.Д.* Административный процесс и административно-процессуальное право. – СПб.: Изд-во СПб. юрид. ин-та, 2002. – 474 с. 11. *Теорія та практика судової діяльності: Наук.-практ. посібник.* – К.: Атіка, 2007. – 624 с. 12. *Тертишніков В.І.* Цивільний процес України (лекції): Навч.-практ. посібник – Х.: Вид. ФО-П Валнярчук Н.М., 2008. – 329 с. 13. *Фурса С.Я., Щербак С.В.* Виконавче провадження в Україні: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2002. – 480 с. 14. *Шерстюк В.М.* Система советского гражданского процессуального права: Вопросы теории. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 133 с. 15. *Штефан М.Й.* Цивільне процесуальне право України: Акад. курс: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2005. – 624 с. 16. *Юков М.К.* Теоретические проблемы системы гражданского процессуального права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Свердловск, 1982. – 28 с.

Надійшла до редакції 07.07.2009 р.